

УДК 368

Баранова Олена Володимирівна,
канд. екон. наук, доц., доцент кафедри страхування,
ДВНЗ „КНЕУ імені Вадима Гетьмана”
(03680, Україна, Київ, проспект Перемоги, 54/1)
E-mail: magistr_@ukr.net

ВИМОГИ ЩОДО ПЛАСПРОМОЖНОСТІ СТРАХОВИКІВ У КРАЇНАХ ЄС

Анотація

Мета дослідження. Проаналізувати особливості регулювання платоспроможності страховиків у країнах ЄС і розробити рекомендації щодо їх запровадження в Україні.

Методологія. Автором було здійснено порівняльний аналіз категоріально-понятійного апарату. Використано абстрактно-логічний метод (у процесі теоретичних умовиводів і формування висновків), метод порівняльного аналізу (у процесі дослідження різних підходів) та емпіричні методи досліджень.

Отримані результати. Було визначено, що стандарти платоспроможності страховиків Solvency II є уніфікованими та спрямовані на визначення нормативів капіталу, створення системи управління ризиками, формування єдиних вимог щодо структури фінансової звітності страховиків та її розкриття. Обґрунтовано необхідність імплементації європейських вимог щодо платоспроможності страхових організацій в Україні.

Цінність дослідження. Доведено, що реалізація стандартів платоспроможності сприятиме транспарентності ринку, скороченню шахрайства, зниженню ризикованості діяльності страховиків і перестраховальників. Вагомим є запровадження стандартів Solvency II і для вітчизняних страхових організацій і ринку в цілому. Зрозумілі та прозорі правила роботи зацікавлять інвесторів, а страховики отримують нові можливості для бізнесу.

Ключові слова: страховики, перестраховувальні компанії, пруденційний нагляд, Solvency II, платоспроможність, маржа платоспроможності, мінімальний капітал.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Страхові та перестрахові компанії є важливими та активними учасниками світового фінансового ринку, виконують вагомую функцію соціального захисту громадян, виступають потужними інвесторами, використовуючи при цьому як власні ресурси, так і кошти страхувальників. Надійна, фінансово стабільна та платоспроможна компанія вчасно та в повному обсязі виконує свої зобов'язання, виступає надійним гравцем на ринку.

Платоспроможність – об’єктивний показник, який характеризує поточний фінансовий стан суб’єкта господарювання шляхом прогнозування його фінансового стану в майбутньому [1].

Питання регулювання платоспроможності страховиків було і залишається актуальним. Встановлення єдиних нормативних вимог і запровадження прозорих правил контролю для страховиків є необхідною умовою розвитку ринку.

Особливо важливим є вивчення європейського досвіду оцінювання платоспроможності страховиків та адаптація його до реалій вітчизняного страхового ринку за умов інтеграції України до світового простору та отримання асоційованого (а в подальшому – повного) членства в ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питання регулювання платоспроможності страховиків займалися як вітчизняні, так і зарубіжні вчені: А.Л. Баранов [2], Н.М. Внукова, О.О. Гаманкова [3], О.С. Журавка [4], О.М. Залетов, Л.О. Орланюк-Малицька, Н.М. Ткаченко [5], К.Є Турбіна, Л.В. Шірінян [6]. Науковці комплексно окреслили роль та особливості державного регулювання як у страховій сфері загалом, так і страховиків зокрема.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Реалізація в країнах Євро-союзу нових підходів щодо оцінки та регулювання платоспроможності страховиків та їх імплементація в Україні потребує ретельнішого структурованого аналізу.

Формулювання мети і завдань дослідження. Метою даного дослідження є аналіз особливостей регулювання платоспроможності страховиків у країнах ЄС і розробка рекомендацій щодо їх запровадження в Україні. Завданнями при підготовці та написанні статті є:

- аналіз особливостей державного регулювання страховиків країн ЄС у ретроспективі;
- дослідження та структурування сучасних підходів щодо оцінки платоспроможності страховиків Євросоюзу;
- напрацювання рекомендацій щодо імплементації європейського страхового законодавства в Україні з питань оцінки платоспроможності страховиків.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Вимоги до запасу платоспроможності страховиків на території країн Європейського Союзу були встановлені Директивами першого покоління: в 1973 році Ди-

рективною стосовно діяльності страхових компаній, які займаються видами страхування, іншими ніж страхування життя, (72/239/ЕЕС) та у 1979 році Директивою стосовно діяльності страхових компаній, які займаються страхуванням життя (79/267/ЕЕС). Вперше були унормовані підходи щодо створення та функціонування страховиків зі страхування життя та страхування іншого, ніж страхування життя.

У директивах про страхову діяльність було визначено режим нагляду, який передбачає видачу єдиної ліцензії, та виключний пруденційний нагляд з боку компетентного органу країни – члена ЄС, де зареєстрована страхова компанія. Вимога до страхових компаній забезпечувати достатній запас платоспроможності є одним з найважливіших загальноприйнятих пруденційних правил [4].

Сформовані вимоги до запасу платоспроможності страховиків були модернізовані на початку 2000-х рр. Директивами другого покоління (Solvency I). Удосконалювалися правила розрахунку маржі платоспроможності, встановлювалися вимоги щодо розміру мінімального капіталу страховиків, видів майна, що включаються до фактичної маржі платоспроможності.

Досвід показав, що система «Solvency I» недостатньо враховує ризики діяльності страховика, якісні чинники його діяльності, зокрема інвестиційний, ринковий і кредитний ризики, страхові ризики з довгостроковим періодом урегулювання збитків, ризики перестраховування [6, с. 94].

Посилення нормативних вимог щодо платоспроможності страховиків і перестраховиків відображено в Директивах третього покоління – з 2009 року запроваджено єдині нормативні підходи щодо регулювання діяльності страховиків прийняттям Директиви 2009/138/ЄС (Solvency II). Встановлення нормативних вимог дозволяє уникнути національних розбіжностей у веденні діяльності у сфері страхування та перестраховування, полегшити покриття ризиків і зобов'язань організаціям у сфері страхування і перестраховування, головні офіси яких знаходяться на території Співтовариства, зменшити їх ризики неплатоспроможності та, як наслідок, уникнути дестабілізації ринку.

Основною метою запровадження Solvency II є створення єдиних вимог щодо капіталу та управління ризиками страховиками та перестраховиками Європейського Союзу та захист інтересів страхувальників і бенефіціарів.

Під дію Solvency II підпадають страхові і перестрахові компанії із валовим доходом понад 5 млн євро або технічними резер-

вами більшими 25 млн євро. Таке обмеження було встановлено з метою уникнення обтяження діяльності малих і середніх страхових і перестрахових організацій.

Вимоги до платоспроможності сконцентровані на зобов'язаннях та активах страхової компанії. Також страховики повинні враховувати ринковий ризик (ризик зниження вартості інвестованих активів страховиків), кредитний ризик (ризик неплатоспроможності третьої особи) та операційний ризик (системний ризик). Нагляд, побудований на концепції ризиків, передбачає зосередження фахівців на тих сферах і питаннях, які потенційно можуть стати причиною серйозної фінансової кризи і навіть банкрутства страховиків – отже він вбачається дієвішим та ощадливішим [3, с. 261].

Вимоги щодо платоспроможності страховиків іперестраховиків Solvency II можна поділити на три групи.

Група I стосується вимог до власних фондів страховиків іперестраховиків, необхідного платоспроможного капіталу та мінімального необхідного капіталу.

Власні фонди. Страхові та перестрахові організації формують основні власні фонди:

- перевищення активів над пасивами;
 - залучені пасиви;
- та додаткові власні фонди:
- несплачена частина статутного капіталу;
 - кредитні та гарантійні листи;
 - інші юридичні обов'язкові платежі.

До власних фондів на підставі Solvency II відносяться також резервні фонди, що накопичують прибутки, які не були доступними для виплат власникам полісів і бенефіціарам.

Оцінка активів і пасивів. Згідно Solvency II встановлені вимоги щодо оцінки активів і пасивів страховиків (перестраховиків), при цьому корегувати результати заборонено.

Умови оцінювання активів і пасивів:

- активи повинні оцінюватись на основі суми, на яку вони можуть обмінюватись між обізнаними сторонами в рамках угоди між незалежними партнерами;
- пасиви повинні оцінюватись на суму, на яку вони можуть бути переведені або урегульовані, між обізнаними сторонами в рамках угоди між незалежними партнерами.

Технічні резерви формуються страховими та перестраховими організаціями у обсязі, що відповідає поточній сумі зобов'язань перед страхувальниками.

Страхові та перестрахові компанії вважаються платоспроможними, якщо мають власні ресурси для покриття необхідного платоспроможного капіталу.

Що стосується розрахунку *платоспроможного капіталу*, до уваги приймається:

- припущення, що всі страховики та перестраховики працюють на постійній основі;
- враховані усі кількісно визначені ризики страховика та перестраховика як за діючими видами діяльності, так і за новими (на наступні 12 місяців) [7].

Розрахунковий запас платоспроможності (SCR) включає базовий запас платоспроможності (Basic SCR), капітал для покриття оперативного ризику (SCR_o) та результат коригування здатності технічних резервів і відкладених податків покривати витрати (CoTR) (рис. 1).

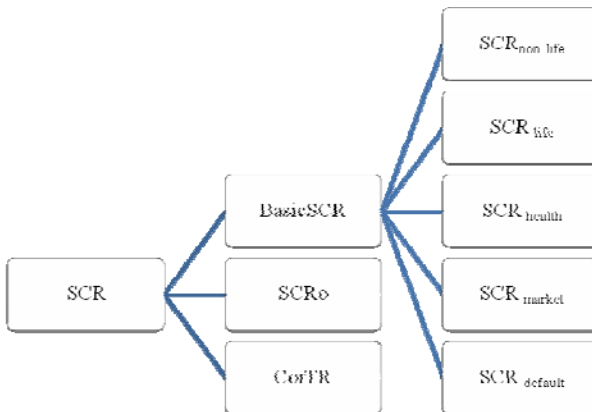

Рис. 1 Структура необхідного платоспроможного капіталу

Джерело: побудовано автором на основі Директиви 2009/138/ЄС [7]

При розрахунку базового запасу платоспроможності враховуються гарантійний ризик життя (SCR_{life}), гарантійний ризик, що не пов'язаний із життям ($SCR_{non-life}$), гарантійний ризик здоров'я (SCR_{health}), ринковий ризик (SCR_{market}), ризик дефолту ($SCR_{default}$).

Розрахунок платоспроможного капіталу здійснюється за формулою [7]:

$$SCR = \sqrt[3]{\sum Corr \times SCR_{life} \times SCR_{non-life} \times SCR_{health} \times SCR_{market} \times SCR_{default} + SCR_o + CorTR} \quad (1)$$

Страхові та перестрахові компанії повинні розраховувати платоспроможний капітал не менше 1 разу на рік і подавати розрахунки наглядовим органам.

Згідно Solvency II *мінімальний необхідний капітал (MCR)* страхових і перестрахових організацій повинен формуватися зрозумілим методом, доступним для аудиторської перевірки та повинен відповідати розміру власних фондів. Розмір мінімального необхідного капіталу визначено:

- EUR 2 200 000 для організацій, які займаються страхуванням, не пов'язаним із життям, включаючи кептивні страхові організації;
- EUR 3 200 000 для організацій, що займаються страхуванням життя, включаючи підконтрольні страхові організації;
- EUR 3 200 000 для перестрахових організацій, окрім підконтрольних перестрахових організацій, у випадку яких мінімальний необхідний капітал повинен бути не меншим EUR 1 000 000.

Отже, розрахунковий запас платоспроможності (SCR) враховує усі типи ризиків, що пов'язані із функціонуванням страховика та перестраховика, а нормативний запас платоспроможності (MCR) визначає мінімальні стандарти роботи страховиків і перестраховиків. І в разі визначення нижчого рівня запасу платоспроможності постає необхідність наглядових органів відкликати ліцензію.

Група II охоплює вимоги щодо управління ризиками страховими та перестраховими організаціями. Solvency II передбачає, що зазначені організації повинні створити ефективну систему управління ризиками, як необхідну складову управління платоспроможністю.

Система управління ризиками містить:

- стратегію управління;
- оцінку та моніторинг ризиків;
- облік ризиків;
- методи управління ризиками;
- процедуру звітності.

Система управління ризиків ефективно інтегрується в організаційну структуру та процес прийняття рішень страхової чи пере-

страхової організації, забезпечуючи належну оцінку професіоналізму менеджменту.

Система управління ризиками охоплює:

- андеррайтинг і діяльність, пов'язану із формуванням технічних резервів;
- управління активами і пасивами;
- інвестиційну діяльність;
- управління ліквідністю та концентрацією ризиків;
- управління операційними ризиками;
- перестрахування.

Страхові та перестрахові організації повинні розробити власну внутрішню модель управління ризиками та подати інформацію щодо неї до керівних, наглядових органів країни.

Власна оцінка ризиків і платоспроможності є постійною та невід'ємною складовою стратегії діяльності і завжди враховується у процесі ухвалення стратегічних рішень страховиками та перестраховиками. Інформація про проведену внутрішню оцінку ризиків є відкритою і в обов'язковому порядку подається до наглядових органів країн у частині фінансової звітності страховика (перестраховика).

Група III стосується вимог щодо прозорості та відкритості роботи страхових і перестрахових організацій. Ці вимоги стосуються запровадження єдиних стандартів звітності страхових і перестрахових організацій, а також її публікації.

Згідно вимог Solvency II страхові та перестрахові компанії зобов'язані щорічно оприлюднювати звіт про платоспроможність і фінансовий стан.

Оприлюдненню підлягає [7]:

- загальний опис діяльності та характеристика компанії;
- опис категорій ризиків і системи управління ними;
- опис активів, технічних резервів та інших пасивів;
- опис управління капіталом (інформація про власні ресурси, необхідний платоспроможний і мінімальний капітал);
- інформація про наявні розбіжності із встановленими стандартами та поясненням щодо їх усунення.

Реалізація стандартів групи III сприяє прозорості ринку, скороченню шахрайства, зниженню ризикованості діяльності страховиків і перестраховиків.

Перевагою Solvency II є числова оцінка різних економічних ризиків, що дозволяє якісно покращити ризик-менеджмент стра-

ховика, надійніше контролювати ризикову позицію компанії, ефективніше управляти страховою діяльністю та забезпечувати фінансову стійкість страховика [5, с. 243].

Щодо України, то питання запровадження підходів ЄС до регулювання платоспроможності страховиків є вагомим.

В Україні встановлено наступні умови платоспроможності, визначені Законом України «Про страхування»:

- наявність сплаченого статутного фонду та гарантійного фонду;
- створення страхових резервів у розмірі адекватному величині страхових зобов'язань;
- перевищення фактичного запасу платоспроможності над розрахунковим нормативним запасом платоспроможності [8].

Особливістю є встановлення відмінних вимог щодо платоспроможності для компаній зі страхування життя та загального страхування. При цьому не приймається до уваги розмір компанії, не враховуються та не оцінюються ризики страховика, що, в свою чергу, значно впливає на роботу компанії та визначення її платоспроможності.

Інтеграція вітчизняного ринку страхування до міжнародного економічного простору передбачає проведення ряду структурних перетворень, у тому числі в сфері державного нагляду та контролю. Актуальним є питання гармонізації внутрішнього законодавства з міжнародними нормами [2]. Перехід страхового ринку на нові стандарти згідно вимог Solvency II дозволить посилити конкурентні позиції вітчизняних компаній на Європейському та світовому ринках, а також зробити український внутрішній ринок прозорим, відкритим і привабливим для зовнішніх інвесторів.

Для запровадження в Україні підвищених стандартів платоспроможності страховиків необхідно:

- гармонізувати вітчизняне законодавство із європейським в сфері страхування;
- визначити єдині стандарти фінансової звітності для страховиків, розкриття інформації та її публікації;
- визначити пріоритетним напрямком розробку страховиками власних систем управління ризиків (що є досить актуальним за сучасних умов нестійкого макроекономічного середовища в Україні);
- перейти з державного контролю на стандарти пруденційного нагляду, забезпечивши мінімальний вплив держави в роботу надійних платоспроможних компаній.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Реалізація в країнах Євросоюзу принципів Solvency II сприяє формуванню транспарентного страхового ринку із надійними, платоспроможними продавцями страхових послуг за рахунок зміщення акцентів державного регулювання та нагляду на запровадження системи управління ризиками страховиків, переходу на єдині правила формування звітності та її оприлюднення, посиленню вимог щодо формування платоспроможного капіталу. Створення єдиної законодавчої бази, формування однакових стандартів роботи страховиків спрощує і нагляд з боку регуляторних органів, і можливості для розширення бізнесу, виходу його [страхового бізнесу] на нові території.

Не менш вагомим запровадження стандартів Solvency II є і для вітчизняних страхових організацій і ринку в цілому. Зрозумілі та прозорі правила роботи зацікавлять інвесторів, а страховики отримують нові можливості для бізнесу. Разом з тим, платоспроможні продавці зможуть якісно задовольняти попит страхувальників та бізнес-партнерів.

Бібліографічний список

1. *Смоляк В.А., Сасін Б.М.* Забезпечення платоспроможності страховиків: європейський та вітчизняний досвід [Електронний ресурс] / В.А. Смоляк, Б.М. Сасін. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/17_AND_2010/Economics/68538.doc.htm.

2. *Баранов А.Л., Баранова Е.В.* Імплементация стандартів Solvency II на страховом ринке України / А.Л. Баранов, Е.В. Баранова // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Інноваційна економіка в умовах глобалізації: сучасні тенденції і перспективи» (г. Мінськ, 16–17 квітня 2015 р.). – Мінськ: МІТСО, 2015. – С. 208—209.

3. *Гаманкова О.О.* Ринок страхових послуг України : теорія, методологія, практика: монографія / О.О. Гаманкова. – К.: КНЕУ, 2009. – 283 с.

4. *Журавка О.С.* Досвід забезпечення платоспроможності страхових компаній у країнах Євросоюзу [Електронний ресурс] / О.С. Журавка. – Режим доступу: http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/10815/2/Jhuravka_Olena_Ensuring_solvency.pdf.

5. *Ткаченко Н.В.* Забезпечення фінансової стійкості страхових компаній: теорія, методологія та практика: монографія / Н.В. Ткаченко. – Черкаси: Черкаський ЦНТЕІ, 2009. – 570 с.
6. *Лондар С.Л., Шірінян Л.В.* Європейський досвід фінансового регулювання страхового ринку / С.Л. Лондар, Л.В. Шірінян // Наукові праці НДФІ. – 2011. – № 1 (54). – С. 89—102.
7. Directive 2009/138/EC of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009 on the taking-up and pursuit of the business of Insurance and Reinsurance (Solvency II) // Official Journal of the European Union 335, 17.12.2009.
8. Закон України «Про страхування» від 07.03.1996 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>.

References

1. Smoliak, V.A., Sasin B.M. Zabezpechennia platospromozhnosti strakhovykiv: yevropeyskyi ta vitchyznianyi dosvid [Ensuring solvency of insurers: European and national experience] [Electronic resource]. – Available at: http://www.rusnauka.com/17_AND_2010/Economics/68538.doc.htm[In Ukrainian].
2. Baranov, A.L., Baranova, E.V. Implementatsiia standartov Solvency II na strakhovom rynke Ukrainy [Implementation of Solvency II standards in the insurance market of Ukraine] // Materialy mezhdunarodnoi nauchno-prakticheskoi konferentsii «Innovatsionnaia ekonomika v usloviiakh hlobalizatsii: sovremennye tendentsii i perspektivy» (h. Minsk, 16–17 aprelia 2015 h.). – Minsk: *MYTSO* (2015). – P. 208-209 [In Russian].
3. Gamankova, O.O. Rynok strahovykh poslug Ukrainy: teoriia, metodologiya, praktyka [The insurance industry of Ukraine: theory, methodology, practice]: monografiia. – Kyiv: *KNEU* (2009). – 283 p. [In Ukrainian].
4. Zhuravka, O.S. Dosvid zabezpechennia platospromozhnosti strakhovykh kompanii u krainakh Yevrosoiuzu [Experience in ensuring the solvency of insurance companies in the European Union] [Electronic resource]. – Available at: http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/10815/2/Zhuravka__Olena_Ensuring_solvency.pdf[In Ukrainian].
5. Tkachenko, N.V. Zabezpechennia finansovoi stiiikosti strakhovykh kompanii: teoriia, metodolohiia ta praktyka [Ensuring financial stability of insurance companies: theory, methodology and practice]: monografiia. – Cherkasy: «*Cherkaskyi TsNTEI*» (2009). – 570 p. [In Ukrainian].
6. Londar, S.L., Shirinian, L.V. Yevropeyskyi dosvid finansovoho rehuliuвання strakhovoho rynku [European experience in financial regulation of the insurance market] // *Naukovi praci NDFI*, no. 1 (54). – Kyiv (2011). – P. 89-102 [In Ukrainian].

7. Directive 2009/138/EC of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009 On the taking-up and pursuit of the business of Insurance and Reinsurance (Solvency II) //Official Journal of the European Union 335, 17.12.2009 [In English].

8. Zakon Ukrainy "Pro strakhuvannia" [Law of Ukraine «On Insurance»] vid 07.03.1996 [Electronic resource] – Available at:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80> [In Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 30 травня 2017 р.

UDC 368

Olena Baranova,

Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Insurance
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
(54/1, Peremohy Ave., Kyiv, 03680, Ukraine)
E-mail: magistr_@ukr.net

Requirements to the insurers solvency in the EU countries

Abstract

Research objective. *The study aim is to analyze the special aspects of insurers' solvency regulation in the EU countries, and to develop recommendations on their introduction in Ukraine.*

Methodology. *The author made a comparative analysis of categories. The study used the abstract logic (for theoretical reasoning and conclusions), comparative analysis (for studying the different approaches) and empirical research methods.*

Findings. *The Solvency II standards are unified, and serve to the determination of capital ratios, establishing a risk management system and providing the general requirements to the structure and disclosure of financial statements of insurers. The study substantiated the importance of implementation of the European requirements under Solvency II by insurance organizations in Ukraine.*

Value added. *The study proves that implementation of solvency standards will promote market transparency, reduce fraud, and diminish risks of insurers and reinsurers. It is important to introduce Solvency II standards for domestic insurance companies and insurance market as a whole. Understandable and transparent rules will attract investors, and insurers will gain the new business opportunities.*

Key words: *insurers, reinsurance companies, prudential supervision, Solvency II, solvency, solvency margin, minimum capital.*